

9. 9. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nároky sekundárních poškozených z titulu náhrady nemajetkové újmy dle Nejvyššího soudu

Dne 14. 4. 2016 vydal Nejvyšší soud rozsudek sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, který se dotýká tématu nároku poškozených na náhradu nemajetkové újmy po škůdci, který svým jednáním způsobil smrt osobě blízké poškozeným. Nejvyšší soud se zde vyjádřil k několika důležitým otázkám a pojmům, které si tak dovolím v tomto článku vyzdvihnout.

Skutkový stav věci

Jak již napovídá spisová značka, jednalo se o trestní věc, v které řidič osobního motorového vozidla nepřizpůsobil jízdu svým schopnostem a situaci v silničním provozu a způsobil tak dopravní nehodu, při které zemřela řidička motorového vozidla jedoucího přímo před ním.

S nárokem na náhradu škody a nemajetkové újmy se do řízení přihlásili bratr, matka a dcera zemřelé, když navrhli, aby jim byla přiznána náhrada nákladů pohřbu ve výši 15 271 Kč a jednorázová náhrada nemajetkové újmy v podobě duševních útrap ve smyslu § 2959 z. č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), a to pro bratra zemřelé ve výši 2 000 000 Kč, matku zemřelé ve výši 3 000 000 Kč a pro dceru zemřelé ve výši 4 500 000 Kč.

Výše těchto částek odůvodňovali rozličně. Bratr zemřelé k tomuto uvedl, že měl se zemřelou blízký a harmonický vztah, že její smrt silně zasáhla, těžce se s ní vypořádával a v jejím důsledku utrpěl psychickou újmu. Navíc se musí postarat o jejich společnou matku a o její nezletilou dceru zemřelé. Matka zemřelé zdůvodnila výši náhrady blízkým vztahem k zemřelé, s níž byla v denním kontaktu a sdílela s ní každodenní život, a zároveň jí zemřelá poskytovala měsíčně částku ve výši 10 000 Kč až 15 000 Kč, pomáhala jí s chodem domácnosti. Matka zemřelé pak na oplátku pomáhala s péčí o dceru, zajišťovala nákupy, běžné záležitosti týkající se správy domu apod. U dcery bylo poukazováno, že ta žila toliko se svou matkou jako samoživitelkou; biologický otec o ni nejevil žádný zájem; při nehodě byla navíc ve vozidle, čili viděla svou matku na sedadle před sebou umírat.

Soud první stupně i odvolací soud postupovali v této věci v souladu s Metodikou Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (dále jen „Metodika“), [1] podle které je stanovena hodnota lidského života ve výši 10 000 000 Kč a která podléhá následné korekci z hlediska věku osoby, jež byla usmrcena a jejího vztahu k pozůstalým, kteří náhradu škody nárokují. V návaznosti na to přiznali bratrovi zemřelé částku ve výši 1 000 000 Kč, matce zemřelé částku ve výši 2 000 000 Kč a dceři zemřelé částku ve výši 4 500 000 Kč.

Proti tomu si podal obviněný dovolání, když navrhl, aby byl napadené rozsudek Krajského soudu zrušen a věc mu byla vrácena zpět k novému projednání a rozhodnutí. V této souvislosti stojí za zmínku vyjádření poškozených k podanému dovolání, kteří zejména uvedli, že

- Výše příjmů obviněného je irelevantní, neboť škoda již byla uhrazena pojišťovnou a ta nemá právo uplatnit vůči obviněnému regres, takže jmenovaný nepocítí žádný ekonomický zásah při

úhradě jím způsobené škody;

- přiznaná částka není nikterak nepřiměřená či likvidační pro pojišťovnu, když při minimálním limitu odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla ve výši 35 mil. Kč podle zákona č. [168/1999](#) Sb., tato činí 21% z celkového objemu;
- ačkoliv Metodika Nejvyššího soudu nebyla vydána za účelem odčinění duševních útrap, lze z ní dovodit, že částka 10 mil. Kč stanovuje základní sazbu za zmařený život, byť žijícího člověka, a její užití na daný případ je logické.

Ke skutkovému stavu si na závěr dovolím ještě jednu důležitou poznámku, a to tu, že Nejvyšší osud v tomto případě rozhodoval toliko o nároku dcery zemřelé. Ve vztahu k bratrovi a matce zemřelé uvedl, že tito soudu své nároky dostatečně nedoložili a další dokazování v této fázi řízení by již vedlo nad zákonný rámec. Proto je odkázal ve smyslu ust. § 229 odst. 2 z. č. [141/1961](#) Sb., trestního řádu s jejich nároky na řízení ve věcech občanskoprávních.

A) Rozlišování mezi jednotlivými nároky

Dovolací soud na začátku zdůraznil, že „*Oba soudy rovněž při určení výše reflexní (odvozené) újmy ve smyslu § 2959 OZ (resp. její limitace částkou ve výši 10 000 000 Kč jako hodnotou lidského života) vycházely z Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolesti a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), jež však na nyní posuzovaný případ nedopadá, neboť slouží k posouzení stupně a intenzity zásahu do zdraví primární oběti a určení výše odškodnění její bolesti a ztížení společenského uplatnění, a nelze ji dále využít pro zjištění výše nemajetkové újmy v podobě duševních útrap **pozůstalých poškozených jako sekundárních obětí ve smyslu § 2959 OZ.***“ Podle dovolacího tak není možno směšovat nároky plynoucí primárním a sekundárním obětím škodné události. Je tedy nezbytné rozlišovat mezi aplikací § 2958 o.z., který se váže na primární poškozené, a § 2959 o.z., jehož účelem je odškodnit sekundární poškozené.

Dále je dle dovolacího soudu nutno odlišit jednotlivé nároky i samotného sekundárního poškozeného. Ten totiž není oprávněn zahrnout veškeré své domnělé nároky pod ust. § 2959 o.z., nýbrž jen ty, které se týkají náhrady duševních útrap. *Náhrada za duševní útrapy slouží k jednorázovému odčinění duševního strádání dcery, matky a bratra zemřelé poškozené plynoucího z jejich rodinného a sociálního vztahu charakteristického úzkou vazbou a intenzivními citovými pouty a jejím **prostřednictvím již nemohou být nahrazovány nároky poškozených majetkové povahy.*** Daný nárok *nelze zaměňovat s reparací ztráty v majetkové sféře nezletilé v podobě její výživy či u matky zemřelé poškozené co se týče ztráty každoměsíčního příspěvku na domácnost. Stejně tak nelze pod daný postup, tedy do stanovení výše náhrady podřazovat budoucí náklady, jež bude třeba vynaložit na výchovu a výživu poškozené „KOPRETINY“.* Co se týče nároků na výživu, je v tomto ohledu poškozený oprávněn uplatnit nárok ve smyslu ust. § 2966 o.z., nikoliv však dle ust. § 2959 o.z.

Dovolací soud tak klade na poškozeného povinnost, ať již v trestním řízení nebo občanskoprávním řízení, jasně formulovat svůj nárok a nejlépe jej i opřít o příslušné ustanovení zákona - např. § 2958 OZ, § 2959 OZ, § 2966 OZ., neboť soud je v takovém případě vázán návrhem poškozeného. V tomto směru tak lze hovořit o striktní aplikaci principu *vigilantibus iura scripta sunt*.

B) Rozdílnost trestněprávního a občanskoprávního řízení

Kromě rozlišování mezi nároky zdůraznil dovolací soud, že je v případě náhrady nemajetkové újmy rovněž nutno rozlišovat mezi tím, zda se poškozený domáhá náhrady v trestním řízení nebo občanskoprávním řízení. V případě trestního řízení je totiž nutno považovat za určitý satisfakční prvek i uložení trestní sankce pachateli trestného činu. Postižení pachatele-škůdce trestní sankcí je

nejcitelnější možný zásah, který právo zákonodárci vůči pachateli přiznává. Trestní postih totiž v tomto ohledu představuje realizaci preventivně sankčního principu odškodňování nemajetkové újmy, který má škůdce vést k tomu, aby se v budoucnu vyvaroval obdobného protiprávního jednání. Jestliže tedy škůdci není uložena trestní sankce za dané jednání, musí být tato skutečnost zohledněna při konstrukci výše přiznaného nároku.

Z toho dovozují, že v případě postihu pachatele-škůdce toliko v občanskoprávním řízení, lze poškozenému přiznat vyšší finanční odškodnění než za situace, kdy je škůdci uložena i trestní sankce. Jedná-li se totiž o typově obdobný případ a je-li poškozeným přiznána náhrada toliko v občanskoprávním řízení, musí tato proporcionalně vyvažovat náhradu (satisfakci), která je poškozeným přiznána v případě, kdy je konáno jak občanskoprávní, tak trestní řízení a škůdce je zde stížen trestním postihem.

C) Kritéria pro náhradu nemajetkové újmy

Co se týče obecných kritérií rozhodných pro určení výše reálné náhrady, navázal v tomto směru dovolací soud na náleží Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14, dle kterého je nutno přihlížet k judikatorně ustáleným kritériím. Jedná se tak o kritéria, která je možno nalézt jak na straně poškozeného, tak na straně škůdce.

Kritéria na straně poškozeného

Na straně poškozeného a osob jemu blízkých jsou jimi zejména a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě, d) případné poskytnutí jiné satisfakce. Zcela zásadním kritériem se v tomto ohledu jeví kvalita vzájemného vztahu uvedená pod písm. a). „*Psychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění.*“ [2] Dále si dovoluji poukázat na kritérium uvedené pod písm. c), které je dle dovolacího soudu vhodné chápat širěji v tom smyslu, že poškozený ztrácí nejen někoho, kdo mu poskytuje finanční podporu, ale i **komplexní péči, podporu a ochranu**. Toto kritérium tak nelze omezit toliko hlediskem ekonomickým – zaopatřením výživy.

Kritéria na straně škůdce

Na straně škůdce pak bude zohledněn především a) jeho postoj (lítost, náhrada škody, omluva aj.), b) dopad události do duševní sféry původce (škůdce) – fyzické osoby, c) jeho majetkové poměry a d) míra zavinění, ev. míra spoluzavinění usmrcené osoby. Co se týká těchto kritérií, dovolací soud zdůrazňuje, že tato se uplatní pouze v případě, **mají-li zároveň vliv na vnímání újmy oprávněných osob**. V projednávaném případě tato podmínka splněna nebyla, ačkoliv se obviněný omluvil za své jednání dopisem zasláným k rukám matce zemřelé. „*Daný postoj učiněný ve vztahu k dceři zemřelé toliko zprostředkovaně a písemnou formou, nelze považovat za projev takové hluboké lítosti, ve spojení s absencí další možné (zejména finanční) satisfakce, která by měla vliv na snížení dopadu jeho jednání na poškozenou v satisfakčním smyslu.*“

Co se týká jednotlivých kritérií, dovoluji si vyzdvihnout, co dovolací soud uvedl ke škůdčově postoji a jeho majetkovým poměrům. Dovolací soud (dle mého soudu správně) dovodil, že: „*popírání viny obviněným (škůdcem) nelze bez dalšího hodnotit jako jednání, které zvyšuje utrpení poškozeného, ale jako neutrální a legitimní výkon jeho práva na obhajobu.*“ Utrpení poškozeného tak zvyšuje pouze takové chování škůdce, které určitým způsobem vybočuje z jeho postoje, kdy tímto postojem může být jak popírání viny, tak i doznání. „*Lze si ostatně dost dobře představit situace, kdy obviněný se ke své trestné činnosti doznává, ovšem současně se chová, a to i ve vztahu k poškozeným arogantně,*

bezcitně a lhostejně, což jejich utrpení citelně prohlubuje.“ Pokud jde o majetkové poměry škůdce, tyto nehrají roli pro odstupňování výše přiznaného nároku. Jejich charakter je spíše moderačního rázu. Soud je povinen si zjistit majetkové poměry škůdce z toho důvodu, aby přiznaná výše náhrady nebyla pro obviněného ve svém důsledku likvidační. K tomu ještě dovolací soud přidává, že je nutno brát na zřetel nejen aktuální majetkové poměry obviněného, ale i jeho věk a z něj vyplývající možnosti uhradit vzniklou újmu do budoucna, **za současného zachování možnosti vést snesitelný a důstojný život.** Kritérium majetkových poměrů škůdce tak představuje pouze určitý korektiv **sloužící k eliminaci bezbřehých nároků na náhradu nemajetkové újmy.** Soudy jsou však povinny se tímto kritériem zabývat a nesmí jej při určování výše odškodnění přehlédnout.[3]

Rozhodování o nárocích

Při následném rozhodování o nároku poškozeného je pak třeba vycházet ze specifík každého případu, jimž je třeba podřadit příslušná kritéria na straně poškozeného i pachatele, která mají vliv na vnímání duševních útrap a dopadu protiprávního jednání do sféry obou takových subjektů. Přitom je nutno dodat, že *„duševní útrapy spojené s prožíváním usmrcením blízké osoby je pro účely stanovení výše náhrady třeba posuzovat **primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka** a její případné snížení či naopak zvýšení lze odvinout pouze od okolností (kritérií), jež jsou v rámci řízení rádně doloženy a prokázány poškozeným.“*

D) Výše náhrady dle § 2959 OZ

Jak jsem již uvedl výše, dovedl dovolací soud, že není možné směšovat jednotlivé nároky na náhradu nemajetkové újmy dle občanského zákoníku. Na základě toho pak dovolací soud dovedl, že Metodika je určena toliko k určení náhrad bolesti a ztížení společenského uplatnění dle § 2958 OZ. Slouží tak k posouzení stupně a intenzity zásahu do zdraví a následně určení výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění pouze **primární oběti.** Nelze ji použít pro zjištění nemajetkové újmy v podobě duševních útrap pozůstalých poškozených, tj. **sekundárních obětí** ve smyslu § 2959 OZ. I přesto však si je dovolací soud vědom *„určité paralely při snaze o maximální aktualizaci hodnot, které odráží současné celospolečenské očekávání.“* Proto dále dochází k závěru, že pokud Metodika převzala bodový systém ze zrušené vyhlášky č. [440/2001](#) Sb. a dospěla k potřebě zvýšení hodnoty jednoho bodu ze 120 Kč na 1 % hrubé měsíční nominální mzdy v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl takový nárok, tak v roce 2015 došlo ke zvýšení jednoho bodu na částku 251,28 Kč. Nárůst tak činí 2,1 násobek původního stavu. Dovolací soud tak uzavírá, že se mu jeví ospravedlnitelným, aby se stanovení výše náhrady odvíjelo v základním rozpětí mezi 240 tis. Kč až 500 tis. Kč, a to pro skupinu citově nejbližších spjatých osob, jakými jsou **rodiče, děti a manželé.** K tomu ještě dodal, že při akceptaci horní hranice 500 000 Kč se jedná *„vzhledem k původnímu nastavení ve smyslu paušální částky reflexní újmy dle § 444 odst. 3 obč. zák. ve výši 240 tis. Kč, o navýšení, které plně odráží novou koncepci a úpravu v obdobné sféře.“*

Co se týká dalších příbuzných, bude dle dovolacího soudu uvedené rozpětí přiměřeně modifikováno. K tomu je možno dodat, že pokud vyšel dovolací soud při stanovení základního rozpětí z ust. § 440 odst. 3 z. č. [40/1964](#) Sb. a 2,1 procentního násobku, lze pro sourozence uvažovat o rozpětí mezi 175 tis. Kč až 370 tis. Kč a pro osoby blízké žijící se zemřelým ve společné domácnosti o rozpětí mezi 240 tis. Kč až 500 tis. Kč, pokud došlo ke škodné události v roce 2014.

Dovolací soud tak v těchto případech zdůrazňuje požadavek na zachování kontinuity judikatorní praxe a do jisté míry i předvídatelnosti práva. V tomto ohledu uvádí, že se mu jeví vhodné navázat na dřívější rozhodovací činnost a připomenout její základní východiska. *„Nejedná se přitom o nekritické převzetí dosavadního rozhodování posuzované problematiky, současně ovšem nelze dospět k závěru, že dovolání se ratia normy § 2959 OZ by mělo ústit do závěru o nutnosti dramatické změny*

dosavadní rozhodovací praxe k této otázce a vůli k nastolení stavu přiznávání neúměrně vysokých náhrad na základě tvrzeného právního důvodu.“

Na samotný závěr je ještě nutno dodat, že stanovené rozmezí mezi 240 000 Kč až 500 000 Kč odpovídá typovým (neutrálním) případům, tedy takovým, kde nejsou naplněny pro konkrétní situaci zpřísňující či naopak zmírňující kritéria.

Závěr

Nejvyšší soud v tomto případě představil svůj názor na nároky pozůstalých poškozených, co by sekundárních obětí škodné události. Jako velmi přínosné je pak možno hodnotit stanovení výpočtu pro případ odškodnění sekundárních poškozených dle ust. § 2959 OZ. Tento přínos nevidím ani tak v tom, zda jsou takto stanovené částky dostatečné či nikoliv (což předpokládám, bude ještě předmětem spousty úvah a odborných diskusí), ale v tom, že Nejvyšší soud poskytl veřejnosti návod k tomu, jak vysokou finanční kompenzaci mohou v takovýchto případech poškození po škůdcích požadovat. Dále lze poukázat i na postoj Nejvyššího soudu v otázce odškodňování v případě kdy je/není škůdce potrestán trestním postihem, či na kritérium majetkových poměrů škůdce. Je tak možno uzavřít, že toto rozhodnutí Nejvyššího soudu je v dané problematice rozhodnutím zcela zásadním a klíčovým.

Mgr. Karel Volný,
advokátní koncipient

[1] Dostupné na [www](#), k dispozici >>> [zde](#).

[2] Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14

[3] Viz.: Nález Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3456/15

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skruté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)